

Ioana-Raluca TONCEAN-LUIERAN

DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI INSTITUȚII POLITICE

**Statul. Teoria constituției.
Organizarea statală a puterii**

Ioana-Raluca TONCEAN-LUIERAN

DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI INSTITUȚII POLITICE

**Statul. Teoria constituției.
Organizarea statală a puterii**

Curs universitar

Universul Juridic
București
-2023-

Capitolul I

INTRODUCERE ÎN DREPTUL CONSTITUȚIONAL

1.1. Aspecte generale privind dreptul

Studiul dreptului constituțional presupune, în prealabil, o incursiune în noțiuni specifice și altor ramuri de drept. Pentru o mai bună înțelegere a noțiunilor cu care operează această disciplină este necesară clarificarea unor concepte precum stat, drept, ramură, sistem de drept etc. Apariția și dezvoltarea statelor și, implicit a sistemelor constituționale, este în strânsă legătură cu formarea și evoluția dreptului.

Orice societate umană are la baza sa un ansamblu de norme juridice edictate de autorități competente, care au rolul de a reglementa raporturile între indivizi sub forma unor modele standard de conduită.

Dreptul s-a născut din nevoia de a asigura ordinea socială necesară derulării normale a raporturilor interumane și rezolvării problemelor generale ale societății. Încă din cele mai vechi timpuri, romanii considerau că acolo unde este societate, există și drept (*ubi societas, ubi jus*)¹.

Dreptul, ca ansamblu de astfel de norme, este un rezultat direct al experienței și practicii sociale. Se poate presupune că dreptul a apărut în două faze. În prima fază, dreptul apare inconștient, de la sine, fără a i se cunoaște cu adevărat rolul social. În această fază, dreptul este creat ad-hoc, întâmplător, în mod singular de un individ sau altul și aplicat tot de acesta. Norma juridică astfel creată nu este încă un standard, un model general de conduită. În faza următoare, dreptul este construit de o autoritate, adică de un conducător recunoscut ca atare de către toți ceilalți indivizi ai grupului, a cărui autoritate este necontestată de cei care i se supun. Această autoritate creează dreptul, dar nu în interesul său personal, ci în interesul colectiv, iar sancțiunea aplicată de această autoritate se aplică în interesul general².

¹ T. Bodoașcă, S. Nour, I. Arghir Cionca, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 10.

² Interesul este general, fiind diferit de interesele particulare pentru că este disponibil tuturor. Din punct de vedere juridic, interesul general este o realitate formală,

Apare astfel necesitatea de a stabili norme de conduită care să reglementeze relațiile sociale, să armonizeze interesele diferitelor grupuri umane și să soluționeze conflictele intervenite între membrii unei comunități umane. Exercițiul treptat al soluționării unor asemenea conflicte a generat spiritul de **ordine**. Ideea de ordine implică, pe de o parte, **reguli de conduită** care să indice fiecărui individ ceea ce îi este îngăduit și ceea ce nu îi este îngăduit să întreprindă, adică ce comportament social să adopte, iar pe de altă parte, **instituționalizarea actului de coerciție** (pedeapsa socială), adică stabilirea aceluiași gen de pedeapsă care să sancționeze același gen de faptă ce încalcă standardele comportamentale prestabilite³.

În acest moment al apariției normelor de conduită, se formează și aparatul specializat care să asigure respectarea lor, și, la nevoie, să sancționeze încălcarea acestora. Această aparatul specializat este **statul**, care exercită **puterea publică**. Cu timpul, normele de conviețuire socială s-au cristalizat și au căpătat o anumită coeziune, la care au contribuit în mod efectiv și permanent autoritățile care exercită puterea politică.

Justificarea dominației exercitată de către autoritatea publică s-a făcut inițial recurgându-se la voința divină, iar ulterior la faptul că aceasta acționează în numele poporului și în interesul general al acestuia. Scopul puterii politice de a domina grupul social s-a realizat impunând reguli de conduită membrilor colectivității (la început privind raporturile lor cu colectivitatea, iar mai târziu privind relațiile între ei) și asumându-și rolul de arbitru în caz de conflict⁴. Statul apare, astfel, ca o putere de comandă, dar și ca un instrument de organizare a societății umane, prin intermediul acestor reguli de conduită – norme juridice, adică prin intermediul dreptului.

nu substanțială. Pentru o astfel de opinie, a se vedea D.C. Dănișor, *Democrația și interesul general contra statului de drept și drepturilor omului*, în *Dreptul nr. 9/2017*, p. 20.

³ C. Ionescu, *Tratat de drept constituțional contemporan*, ed. 2, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 9.

⁴ *Idem*, p. 12.

Totodată, fundamentul dreptului se regăsește și în solidaritatea socială⁵. Individul, ca ființă socială, se supune instinctiv prescripțiilor juridice instituite și protejate de autoritatea publică. De asemenea, dincolo de limitele stricte ale normelor juridice se găsesc percepțele categorice ale conștiinței⁶. Nerespectarea acestor percepțe presupune încălcarea normei juridice, ceea ce implică intervenția autorității publice pentru a sancționa și a restabili ordinea de drept.

Regulile juridice de conviețuire sunt o necesitate în orice societate întrucât aceasta își ordonează relațiile dintre membrii ei, iar dreptul, în esența sa, este imperativ, acesta fiind criteriul de diferențiere dintre normele de drept și alte reguli de conviețuire socială.

1.1.1. Factorii de configurare ai dreptului

Dreptul depinde în mod hotărâtor de condițiile materiale, naturale, social-politice și umane existente în momentul edictării sale. Dreptul este în strânsă legătură cu evoluția societății, orice modificare la nivelul grupului social se reflectă în normele juridice. Astfel, dinamica societății, nivelul de civilizație, religia, factorii economici, culturali, politici, conștiința socială sunt transpuse la nivelul dreptului.

A cerceta factorii de configurare ai dreptului înseamnă a identifica condițiile concrete de viață materială, social-politică și spirituală care influențează procesul de legiferare. Studiarea factorilor de configurare ai dreptului este esențială din perspectiva eficienței sociale a normelor juridice.

Literatura de specialitate⁷ a grupat factorii de configurare a dreptului în trei mari categorii:

- Cadrul natural;
- Cadrul social-politic;
- Factorul uman.

Cadrul natural (mediul) constă în factorii de ordin geografic, fiziologic, biologic și demografic care influențează reglementările

⁵ D.C. Dănișor, *Drept constituțional și instituții politice I*, Ed. Universitaria, Craiova, 1999, p. 129.

⁶ N. Titulescu, *Reflecții*, Ed. Albatros, București, 1985, p. 5.

⁷ C. Ionescu, *op. cit.*, p. 14.

juridice. Mediul geografic se înfățișează într-o mare diversitate de elemente naturale (spațiul aerian, sol, subsol, păduri, ape, marea teritorială etc.) care impun adoptarea unor reglementări specifice, spre exemplu norme de protecție a mediului, norme de exploatare a cadrului natural etc. Factorii fiziologici și biologici se impun legiitorului pe mai multe planuri, generând norme juridice speciale anumitor categorii de persoane (tineri, vârstnici, persoane cu handicap etc.) ori norme în strânsă legătură cu cercetarea științifică în domeniu (fertilizarea in vitro, transplant de organe, clonarea umană etc.). La fel de important este factorul demografic, respectiv structura populației în funcție de diferiți factori, care pot determina politici ale statului legate de creșterea demografică sau limitarea acesteia, regim juridic al imigranților ș.a. De asemenea, particularitățile etnico-naționale ale populației se reflectă asupra dezvoltării dreptului.

Cadrul social-politic reprezintă condițiile materiale ale societății raportate la ansamblul de relații de natură politică, socială ori economică. Evoluția economico-socială determină reglementări specifice raporturilor de proprietate, de schimb, de producție, de concurență loială etc. Specificul factorului politic este că acesta cristalizează voința generală a societății, voință care se exprimă prin elaborarea de către instituțiile competente a normelor de drept specifice⁸. În componența cadrului social-politic intră structurile organizatorice ale societății, respectiv: partidele politice, sindicatele, grupurile de interes economic, patronatele, ONG-urile, grupurile de presiune etc.

Factorul uman se raportează la prezența și poziția individului în societate, dar și la multitudinea relațiilor pe care acesta le are cu semenii săi, cu societatea în general, cu statul, cu biserica etc. Elaborarea și edictarea normelor juridice ține cont de nevoile, trebuințele, acțiunile umane, precum și de efortul de integrare în societate a membrilor colectivității, de promovarea și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului⁹.

Analizând fenomenul juridic, pot fi identificați și alți factori ai dreptului, cum ar fi influențele internaționale, ori creații spirituale,

⁸ A.V. Fărcaș, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 88.

⁹ *Idem*, p. 92.

morale, culturale etc. Însă, legiuitorul va ține seama întotdeauna de interferența tuturor factorilor și condițiilor care determină configurarea dreptului, deoarece o normă juridică ce nu ține cont de mediul natural, trăsăturile psihosociale ale indivizilor ori de modul de organizare politică nu s-ar putea aplica în mod corespunzător.

1.1.2. Definiția dreptului

Dreptul este în substanța sa o creație continuă, aflată într-o permanentă schimbare și transformare, iar o definiție scurtă și concisă este greu de formulat și datorită multitudinilor de sensuri și nuanțe care i-au fost conferite de-a lungul timpului.

Etimologic, cuvântul *drept* provine din latinescul *directus*, *directum* cu sensul de „direct”, „de-a dreptul”, „în linie dreaptă”, „ceea ce este conform regulii”. Noțiunea de drept este întâlnită și în alte sisteme de origine latină: *droit* în limba franceză, *diritto* în limba italiană, *recht* în limba germană, *derecho* în limba spaniolă. Totuși românii, utilizau noțiunea de *jus* pentru a desemna dreptul, ceea ce este obligatoriu de respectat, de îndeplinit¹⁰.

Definirea dreptului a preocupat juriștii și filozofii de-a lungul timpului, definițiile formulate fiind în strânsă legătură cu poziția și orientarea lor filozofică, cu curentul juridic căruia i-au aparținut sau cu etapa istorică.

Așa cum doctrina¹¹ juridică a relevat, între sensurile oferite dreptului au fost:

- știință ce studiază fenomenul juridic;
- **drept obiectiv**: ansamblul de norme juridice în vigoare în societate, ca drept aplicabil imediat și continuu, obligatoriu și impus prin forța de constrângere a statului;
- **drept subiectiv**: prerogativă legată de persoana umană, ca posibilitate de a face sau a nu face ceva, recunoscută persoanelor și garantată la nevoie de forța publică;

¹⁰ M. Safta, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2018, p. 1.

¹¹ *Idem*, p. 3.

- **drept material:** totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile juridice din diferite sfere ale relațiilor sociale;

- **drept procesual:** totalitatea normelor care reglementează procedura de judecată a litigiilor și modul de executare a hotărârilor pronunțate, mai precis procedura de aplicare a dreptului material.

- trăsătură morală, virtute.

În esența sa, **dreptul este ansamblul normelor juridice edictate sau sancționate de stat, prin care acesta stabilește drepturile și obligațiile indivizilor, modul de organizare și funcționare a puterilor statului, precum și raporturile între ele și prin care sunt instituite și apărute ordinea și stabilitatea socială, norme a căror respectare este obligatorie și asigurată prin forța de constrângere a statului**¹².

Într-o altă definiție complexă, formulată din perspectiva dreptului constituțional, dreptul este instrumentul principal prin care autoritatea statală, puterea de stat își exercită, în virtutea suveranității și legitimității sale, rolul și funcțiile de consolidare și apărare a organismului social, a relațiilor de producție și sociale, de reglare a comportamentului uman adoptând norme general obligatorii și impersonale, astfel încât să se apere valorile economice, sociale, politice, juridice, etice ș.a. pe care se întemeiază o anumită comunitate socială, și de care beneficiază prin vocație fiecare individ¹³.

Dreptul a mai fost definit în doctrină¹⁴ ca ansamblul normelor de conduită, instituite sau sancționate de către stat, care exprimă voința și interesele generale ale societății, aplicarea lor fiind asigurată, la nevoie, prin forța coercitivă a statului, realizate de autoritățile lui abilitate.

Se poate concluziona că rolul dreptului constă în formularea regulilor de conduită general-obligatorii atât pentru indivizi – priviți separat sau în grup, potrivit anumitor principii și criterii – cât și pentru organismele care exercită autoritatea publică.

Raporturile între indivizii grupului sunt raporturi sociale. Dacă aceste raporturi prezintă o importanță deosebită pentru stat, acesta le va

¹² A.V. Fărcaș, I.R. Toncean Luieran, *Drept constituțional și instituții politice, Caiet de seminar*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 13.

¹³ C. Ionescu, *op. cit.*, p. 19.

¹⁴ T. Bodoaşcă, S. Nour, I. Arghir Cionca, *op. cit.*, p. 11.